

JOURNALISM

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.29>

SKUTECZNOŚĆ MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH I MEDIÓW W POSZANOWANIU PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Olha Polumysna

kandydat nauk filologicznych, docent,

docent Katedry Dziennikarstwa Wydziału Filologicznego

Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia W. N. Karazina (Charków, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-4289-0588

polumisna.olga@gmail.com

Adnotacja. W artykule zbadano skuteczność mediów społecznościowych i mediów w rozpowszechnianiu informacji o osobach niepełnosprawnych.

Zastosowano metody analizy, syntezy, abstrakcji i uogólnienia. Okazało się, że media społecznościowe i media przyczyniają się do przyciągnięcia uwagi władzy i społeczeństwa oraz kontrolowania sytuacji wykonywania/nieprzestrzegania przepisów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych, skutecznego rozwiązywania problemów na korzyść tej kategorii ludności, aby zobaczyć, kto jest siłą napędową w budowaniu komunikacji społeczeństwa i osób niepełnosprawnych. Ustalono: presja publiczna sprawia, że zmiany są zauważalne, ponieważ władza wykonawcza, w wyniku krytyki swoich działań, przyznaje się do błędów i szuka sposobów ich rozwiązania. Ponadto dzięki mediom społecznościowym osoby niepełnosprawne stały się bardziej aktywne, "widoczne", zaczęły być zatrudniane w rolach ekspertów. Dużą rolę w tym procesie odgrywają media, które śledzą doniesienia o osobach niepełnosprawnych, ich problemach i rozpowszechniają informacje w ukraińskiej przestrzeni medialnej. Głównie osoby walczące o prawa osób niepełnosprawnych to osoby niepełnosprawne lub osoby, które mają bliskich lub krewnych z niepełnosprawnością i stale borykają się z niesprawiedliwością i naruszeniem praw tej kategorii ludności.

Słowa kluczowe: skuteczność, media, sieci społecznościowe, osoby niepełnosprawne, władza wykonawcza, ramy prawne Ukrainy.

EFFECTIVENESS OF SOCIAL NETWORKS AND MEDIA IN RESPECTING THE RIGHTS OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Olha Polumysna

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Journalism, School of Philology

V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-4289-0588

polumisna.olga@gmail.com

Abstract. The article examines the effectiveness of social networks and the media in disseminating information about people with disabilities.

The methods of analysis, synthesis, abstraction and generalization are used. It has been found that social networks and the media help to attract the attention of the authorities and society and to monitor the situations of compliance/non-compliance with legislative norms regarding people with disabilities, effective problem solving in favor of this category of the population, to see who is the driving force in establishing communication between society and people with disabilities. It has been established that public pressure makes changes noticeable, as the executive branch, as a result of criticism of its actions, recognizes mistakes and looks for ways to resolve them. In addition, thanks to social networks, people with disabilities have become more active, "visible" and are being used as experts. The media play an important role in this process, monitoring reports about people with disabilities and their problems and disseminating information in the Ukrainian media space. Most of the people who fight for the rights of people with disabilities are either people with disabilities or those who have relatives or friends with disabilities and constantly face injustice and violations of the rights of this category of people.

Key words: effectiveness, mass media, social networks, persons with disabilities, executive branch, legislative framework of Ukraine.

ДІЄВІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЗМІ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Ольга Полумисна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри журналістики філологічного факультету

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-4289-0588

polumisna.olga@gmail.com

Анотація. У статті досліджено дієвість соціальних мереж та ЗМІ у поширенні інформації про людей з інвалідністю.

Використано методи аналізу, синтезу, абстрагування та узагальнення. З'ясовано, що соціальні мережі та ЗМІ сприяють тому, щоб привернути увагу влади і суспільства та контролювати ситуації виконання/невиконання законодавчих норм стосовно людей з інвалідністю, ефективного розв'язання проблем на користь цієї категорії населення, бачити, хто є рушійною силою у налагодженні комунікації суспільства та людей з інвалідністю. Установлено: публічний тиск робить зрушення помітними, оскільки виконавча влада внаслідок критики своїх дій визнає помилки і шукає шляхи їхнього вирішення. Окрім того, завдяки соціальним мережам люди з інвалідністю стали більш активними, «видимими», їх почали задіювати в ролі експертів. Велику роль у цьому процесі відіграють ЗМІ, які відстежують повідомлення про людей з інвалідністю, їхні проблеми і поширюють інформацію в українському медійному просторі. Переважно діячами, які борються за права осіб з інвалідністю, є або люди з інвалідністю, або ті, хто має близьких чи рідних з інвалідністю і постійно стикається з несправедливістю та порушенням прав цієї категорії населення.

Ключові слова: дієвість, ЗМІ, соціальні мережі, особи з інвалідністю, виконавча влада, законодавча база України.

Соціальні мережі та ЗМІ є дієвим інструментом в українському інформаційному просторі, за посередництва яких видається можливим привернути увагу влади і суспільства та контролювати ті ситуації, які стосуються імплементації законодавчих норм стосовно людей з інвалідністю, ефективного розв'язання проблем на користь цієї категорії населення й бачити, хто є рушійною силою у налагодженні комунікації суспільства та людей з інвалідністю. Сучасні комунікаційні технології дають можливість кожному стати невеликим медіа й зрушувати певні питання з місця. Особливо це є актуальним для людей, які мають інвалідність. Враховуючи той момент, що для них не завжди є можливим вийти з дому, вони можуть взаємодіяти з владою, із засобами масової інформації, із суспільством. При цьому вирішувати проблеми не лише власні, а й такі, що є вагомими для багатьох людей. За посередництва соціальних мереж стало доступним публічно достукатися до суспільства, максимально ознайомити його з інформацією та змусити відреагувати владу на ту чи іншу ситуацію. ЗМІ наразі активно співпрацюють з соціальними мережами, особливо з Facebook, черпаючи звідти інформацію та підкріплюючи її скріншотами з мереж. Тому вважаємо важливим та актуальним на сьогодні дослідити, яким чином люди з інвалідністю заявляють про себе, як намагаються відстояти свої права, дієвості у таких випадках соціальних мереж та засобів масової інформації.

Під час дослідження було використано такі методи: аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення. За допомогою методу аналізу було опрацьовано окремі ситуації, які на законодавчому рівні мають базу, але не виконуються владою; проаналізувавши ці випадки, вивели цілісну думку про роль соціальних мереж та ЗМІ у житті людей з інвалідністю. Використання методу абстрагування дозволило обрати декілька Законів, а не весь спектр законодавчих норм, дослідити, як контролюють виконання їх на практиці люди з інвалідністю, яким чином це відображається в соціальних мережах та українських медіа. За допомогою методу узагальнення висловили часткову думку про ряд дій у соцмережі Фейсбук представників людей з інвалідністю, медіа та влади: поширення новин про хвилювання серед людей з інвалідністю на певні рішення та несправедливі дії з боку влади, створення тегів на представників влади, що змушувало тих відреагувати на повідомлення. Ці дії в соцмережі відзначалися створенням статей і поширенням їх в медіа.

Учених, які б досліджували дійовість (дієвість) журналістської діяльності, небагато. При чому варто ці два поняття розрізняти. Л. Михайлин наголошував на дійовості ЗМІ у політичних процесах нашої держави, саме на тому, що поява ключових повідомлень ставала поштовхом до радикальних змін у суспільстві. За визначенням ученого, «дійовість – це особлива форма результативності, що визначається як конкретна участь журналістики в розв'язанні соціально-економічних, господарчих, культурних тощо завдань і вимірюється сукупністю прийнятих органами влади заходів за матеріалами журналістів» (Михайлин, 2011: 244). Безпосередньо, під дієвістю преси автор розуміє «оперативну, безпосередню реакцію (дію) суспільних інститутів і посадових осіб на її виступи» (Михайлин, 2011: 244). Аналогічної думки дотримується О. Лаврик і називає дієвістю «конкретну участь журналістики в розв'язанні соціальних, економічних та інших завдань, що вимірюються сукупністю прийнятих органами влади заходів за матеріалами журналістів» (Лаврик, 2010: 19]. За часів радянської влади зв'язок між виступами преси та заходами уряду був міцним, після настання незалежності та функціонування демократичного суспільства значно послабився, тобто ніхто не був зобов'язаний реагувати на виступи журналістів. На сьогодні соціальні мережі фактично перейняли на себе функції ЗМІ,

особливо функцію «сторожового собаки»: дописувачі разом зі своєю аудиторією (підписниками) активно контролюють певні процеси, що відбуваються в суспільстві, стежать за виконанням/невиконанням законів, підтримують/не підтримують їх. Тобто соціальні мережі стали дієвим важелем у вирішенні питань, які турбують суспільство. Як ніколи, стало доступним миттєво тегнути когось із представників влади і звернути увагу на повідомлення, отримати від них зворотну реакцію, обговорити це з великою аудиторією підписників. Якщо раніше чийсь скарги могли тривалий час розглядатися владною верхівкою, то на сьогодні саме публічність вирішення питань спонукає їх до швидкого реагування. Оскільки соцмережі часто стають джерелом інформації для ЗМІ, останні підхоплюють найважливіші події і, перевіривши на достовірність, публікують ту чи іншу інформацію. Відповідно, відбувається актуалізація події з подвійною силою, що приводить до потрібного результату. Оскільки дуже важко достукатися людям з інвалідністю як до влади, так і до суспільства, фактично соціальні мережі стають їхнім порятунком і засобом для висловлення власної думки. Наразі найбільш активні представники / громадські діячі, які або самі мають інвалідність, або мають рідних з інвалідністю, представляють інтереси людей з інвалідністю у різних сферах.

На сьогодні у Фейсбуці демонструють свою активну позицію представники громадських об'єднань, які не можуть мовчки спостерігати за тим, що відбувається навколо. Зважаючи на законодавчі норми, вони відстоюють права людей з інвалідністю, намагаються внести зміни у ставленні суспільства до цих людей, оскільки ці закони не завжди працюють.

Так, наприклад, за Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» Стаття 26, різного роду підприємства, організації та установи повинні створити всі умови, щоб люди з інвалідністю могли мати доступ до об'єктів, що нас оточують. Окрім того, за Статтею 27 при забудові населених пунктів, мікрорайонів, здійснення реконструкцій різних об'єктів обов'язково мають здійснюватися з огляду на зручність використання людьми з інвалідністю. За Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» обов'язково мають бути засоби безперешкодного доступу до об'єктів будь-якого призначення: кінотеатрів, аптек, кав'ярень, магазинів тощо, що «відповідають нормативним вимогам щодо забезпечення доступності і безпеки об'єктів для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема пандуси, підйомники та платформи для осіб з інвалідністю, звукові системи тощо» (Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»). Одним із таких представників, хто активно себе позиціонує, є Олександр Стадніченко. Зазвичай, з ним узгоджують дотримання норм реконструкції парків та інших об'єктів, він тестує їх на доступність. Чоловік стежить за порушенням прав людей з інвалідністю, робить відомими тих, хто ці права ігнорує.

Дієвим виявився пост О. Стадніченка, який був поширений у ЗМІ. «Сьогодні» відреагувало на ситуацію, пов'язану з Олександром, та опублікувало замітку «Похвалитися не вийшло: «Нова пошта» потрапила в скандал через поштомати», де розповідається про встановлення поштоматів, які заважають нормальному спуску з пандуса людей з інвалідністю. Саме поширення інформації автором дало можливість зрушити справу з місця, «Нова пошта» відреагувала словесно, завіривши, що всі інші поштомати не заважають руху маломобільних громадян, і лише після чергового фотопереконання персонал пообіцяв усунути ці недоліки і прозвітував на сторінці Олександра: «За даним випадком було проведено розслідування, яке встановило, що порушення з боку компанії Нова пошта відсутні, оскільки дотримані 120 см від пандуса і коляски проїжджають без проблем. Маємо інформацію, що питання наразі вирішено. Дякуємо за те, що звернули увагу!». У цій ситуації ми маємо дієвість даного повідомлення.

Катерина Смірнова, перекладач, фотограф, пересувається на кріслі колісному (СМА), також відзначила бар'єрність міста: «Вийти у справах і потрапити до відділення невідкладної допомоги або реалії того, до чого призводить недоступність будинків та інфраструктури загалом для маломобільних громадян». Внаслідок того, що люди з інвалідністю намагаються об'їхати бар'єрні місця, часто падають і шкодять своєму здоров'ю. Таке падіння К. Смірнкової завершилося для неї переломом стегнової кістки, струсом мозку та іншими пошкодженнями. Вона також відзначила проблему з чеканням на «швидку», яку так і не дочекалася. Ця дівчина змогла відкрито на своїй сторінці розповісти про упереджене ставлення суспільства до людей з інвалідністю. Так, вона намагалася приховати те, що пересувається на візку: «Соромилася його так сильно, що докладала неабияких зусиль, аби приховати саме його існування. Обрізала світлини, на яких його могли помітити. ... Основним чинником була недостатня репрезентативність осіб з інвалідністю.... коли я натрапляла на статтю або сюжет про людей з інвалідністю, їхні історії сервірували в найкращих традиціях давньогрецької трагедії ... трагедія на трагедії трагедією поганяє». Саме таке ставлення до людей з інвалідністю і сприяло тому, що вона ненавиділа себе, свій стан, візок: «Не дивно, що в підлітковому віці й навіть після 20-ти я сприймала крісла колісні як символ поразки, щось напрочуд неприємне».

Юлія Ресенчук, організатор ГО «На рівних», людина, яка втілює багато різних проектів у життя, при цьому пересувається на креслі колісному, поширила на сторінці у Фейсбуці спогад 5-річної давності про безбар'єрний Майдан, підкресливши цим, що фактично нічого не змінилося на цій території для покращення доступності людей з інвалідністю: «Сьогодні ми разом з Завідуючим сектору з розвитку безбар'єрного середовища Департаменту містобудування та архітектури КМДА Vlad Povshednyu провели моніторинг головної площі столиці. Усі мої рекомендації, поради та вимоги були зазначені у плані. І цього літа ми вже маємо побачити результати. Зі слів Владислава, ліфти до підземного переходу мають з'явитися вже найближчим часом». Відповідно, через 5 років ситуація та ж: «І за цей час з усіх моїх рекомендацій було зроблено лише одне пониження на переході вулиці Городецького. У мене поки все...».

Люди з інвалідністю залишаються виключеними із суспільства до того часу, доки це суспільство не зробить усе, щоб людина з інвалідністю та інші маломобільні люди могли без перешкод пересуватися містом. Юлія Ресенчук наполягає на тому, щоб змінити це середовище: «І вся проблема в тому, що на жаль я залишатимусь мамою-інвалідом доти, доки наші садочки, школи, майданчики, уся інфраструктура і суспільство в цілому буде інвалідизувати мене своєю бар'єрністю. Ми з Матвієм хочемо жити в здоровому суспільстві, де шанують розмаїття. Де люди з різними можливостями відчувають себе на рівних» і просить своїх читачів проголосувати за проєкт 1304 Громадського бюджету. Її також підтримує в коментарі Наталія Мітєєва: «Підтримала! Бо знаю: це дуже боляче (і досі гірко, як згадую), коли дитина вітає тебе на святі, а тебе на цьому святі нема..... А мама через кляті бордюри, сходи, відсутність ліфтів, вузькі проходи ... не може бути в ці важливі моменти разом зі своєю дитиною».

На сторінках Facebook відбувалася боротьба за наземний пішохідний перехід на Хрещатику. Його вдалося відстояти завдяки тому, що люди з інвалідністю об'єдналися, озвучили це: «Вже неодноразово доведено ефективність наземного пішохідного переходу і його зручності, проте КК «Київавтодор» закликав Департамент транспортної інфраструктури КМДА якнайшвидше відремонтувати та відкрити підземний пішохідний перехід біля Центрального універмагу», при цьому ніхто не радився з людьми, які мають інвалідність, або маломобільними групами. На сайті «Dostupno» було опубліковано матеріал «Битва за наземні переходи в Києві: що відбувається», де доводиться, наскільки наземний перехід є зручним для маломобільних груп населення. Це питання порушувалося на сторінках декількох інтернет-видань. Наприклад, на сайті «Хмарочосу» опубліковано матеріал під назвою «Наземний перехід біля ЦУМу знову планують прибрати, щойно відкриють підземний» при тому, що прес секретарка Департаменту транспорту та інфраструктури КМДА Юлія Пономаренко заявила, що «підземний перехід біля ЦУМу через вулицю Хрещатик не відкриватимуть, оскільки підземні переходи як такі «незручні та неінклюзивні» (Наземний перехід біля ЦУМу знову планують прибрати, щойно відкриють підземний). На цьому ж сайті з'явилось підтвердження того, що наземний перехід не закрили після того, як відкрили підземний (Біля ЦУМу відкрили оновлений підземний перехід). На офіційному порталі Києва було опубліковано коментар першого заступника голови КМДА Миколи Поворозника про те, що «міська влада та інвестор прислухалися до думки киян. ... за результатами спільних нарад прийнято рішення в установленому порядку розглянути питання функціонування на постійній основі наземних пішохідних переходів на перехресті вул. Хрещатик та вул. Богдана Хмельницького» (Підземний перехід на перетині вулиць Хрещатик та Богдана Хмельницького буде введений в експлуатацію на початку лютого). Аналогічна інформація опублікована на сторінках «The Village». Ця тема озвучена на сайті textu.org.ua, «Вечірній Київ» та інші.

За Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» Статтею 26 «Власники та виробники транспортних засобів ... повинні забезпечувати надання послуг ... з урахуванням потреб осіб з інвалідністю» та Статтею 28 «Транспортні засоби загального користування, що виготовляються в Україні або ввозяться на митну територію України, мають бути пристосовані для користування особами з інвалідністю» (Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»), транспорт має бути максимально доступним для цієї категорії населення, натомість вони витрачають багато коштів на замовлення соціального таксі. Перед виборами політики, зазвичай, обіцяють виконати те, що протягом довгого часу не робилося. Віталій Кличко запевняв людей з інвалідністю, що транспорт закуплять такий, що є доступним для людей з інвалідністю, а саме Київ отримає 7 нових трамваїв «Електрон» зі 100% низькою підлогою». Натомість київська влада намагалася закупити недоступні для мало мобільних груп трамваї. Великому розголосу даної проблеми поспривав активіст Віталій Пчолкін, який розмістив на сторінці у Facebook пост про перешкоди у цій справі: «І от, вибори пройшли і наче з'явився один новий трамвай, як знову в мережі з'являється інформація про черговий тендер, який розповсюдиться на останні 6 трамваїв і стає очевидним, для чого цей «новий» тендер проводиться – знову на кону ДОСТУПНІСТЬ трамваїв СУЧАСНИЙ ЕЛЕКТРОН чи СТАРА татра. Вже не шість, а п'ять.....». На той час(2015 рік) цей пост поширили 124 людини. Не залишилися осторонь засоби масової інформації. На сайті інтернет-видання «НВ» з'явилася стаття «Металобрухт за ціною сучасного трамваю. Що Кличко купить для Києва», де повідомлялося про недоліки умов тендеру, через що столиця могла придбати старі та незручні, проте дешеві трамваї, недоступні для маломобільних груп населення. У статті зазначається: «Рівень низької підлоги – це ключовий показник комфорту громадського транспорту. Якщо він дорівнює 100%, то в трамвай зручно заходити та пересуватися салоном. Це питання особливо актуальне для осіб похилого віку, батьків з візками та людей з інвалідністю і тимчасовими травмами» (Морозова, 2015). Автором публікації було запропоновано низку рішень, щоб уникнути проблемної ситуації. Однією з них було «скасувати тендер та провести новий на підставі введення в оману ВГО «Національна асамблея інвалідів», оскільки на сайті КП «Київпастранс» зазначалося, що трамваї з більш низькою підлогою мають вищу ціну. Насправді на розраховану суму вартості закупівлі семи трамваїв виділялося 240 млн.гривень, від українського виробника виставлена сума за таку кількість – 183 млн. грн. з ідеально низькою підлогою» (Морозова, 2015). Про те, що тендер відбувся на користь львівського «Електрона» свідчить публікація «Київ закупить 7 трамваїв для швидкісних ліній у львівського «Електрона» за 184 млн грн.» на сайті інформаційного агентства «Interfax-Україна», інтерв'ю, опубліковане на сайті «Ліга.Бізнес» з виробником Юрієм Бубесом, який підтвердив перемогу в тендері та постачанні трамваїв до Києва, також повідомлення з коментарем В. Кличка на офіційному порталі Печерської районної державної адміністрації м. Києва: «Ми дуже раді, що до Києва прибув трамвай

зі Львова – сучасний, комфортний, з низькою підлогою, з кондиціонерами. ... Наша задача – щоб таких трамваїв у Києві було більше, щоб кожен киянин і гість міста пересувався по столиці максимально швидко і комфортно» (Віталій Кличко: «Новий трамвай «Електрон» вийде на лінію швидкісного трамваю»). Завдяки тому, що В. Пчолкіним було вчасно відреаговано на ситуацію та усвідомлено наслідки для людей з інвалідністю, залученню до цього процесу ЗМІ, вдалося уникнути несправедливого тендеру, результат якого був фактично передбачуваним на той момент.

Загалом, можемо побачити, що соціальні мережі є дієвим інструментом публічного тиску, і ЗМІ активно підхоплюють такі повідомлення та поширюють. Саме команда «Права людини», до якої входять В. Дроботун, В. Пчолкін, С. Зубарський, У. Пчолкіна, О. Черненко та інші, долучилася до обговорення зауважень, що були зазначені Комітетом ООН щодо реалізації Конвенції про права людей з інвалідністю. Одним із проблемних питань було зазначено: «необхідно прибрати посилання на «інвалідів» або «осіб з обмеженими можливостями» з усіх законодавчих та програмних документів, у тому числі з українського перекладу Конвенції, та використати термінологію, що відповідає Конвенції, провівши консультації з представницькими організаціями осіб з інвалідністю» (12 зауважень Комітету ООН щодо реалізації Україною Конвенції про права людей з інвалідністю). Віталій Пчолкін відзначає, що ними було докладено максимум зусиль для того, щоб у 2018 році було підписано Закон України № 2449-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», де йшлося про виключення з українського законодавства терміна «інвалід» та заміною його терміном «особа з інвалідністю». Ця інформація на той час була поширена багатьма ЗМІ: «Hromadske», «Українська правда», «Лівий берег», «Zміна», «Слово і Діло» «BBC News» (Україна) та іншими. На даний момент Стратегія безбар'єрності також включає цю етику, але дещо ширше, а саме серед напрямів безбар'єрності: економічної, освітньої, фізичної, інформаційної, цифрової суспільної та громадянської – одним із важливих елементів безбар'єрності є «безбар'єрна мова». За словами О. Зеленської, яка презентувала електронний «Довідник безбар'єрності», – «це мова, у якій немає слів чи фраз, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до певних людей чи груп» (Перша леді Олена Зеленська презентувала «Довідник безбар'єрності»).

Завдяки активності людей з інвалідністю можливим стало контролювати виділення державних коштів для функціонування громадських об'єднань. Загалом на міжнародному рівні про проблему фінансування ГО було повідомлено Комітет ООН про права людей з інвалідністю у 2019 році в Женеві, де, зокрема, говорилося про нечесне фінансування з боку держави, що порушує норми Конвенції. У 2020 році Уряд пообіцяв, що посылить фінансову підтримку об'єднанням осіб з інвалідністю та створить рівні можливості для всіх на отримання цих коштів. Але при цьому було виділено більшість коштів лише 4 організаціям: Національній Асамблеї людей з інвалідністю України, УТОС, УТОГ та Союзу осіб з інвалідністю. Представники різних організацій для людей з інвалідністю емоційно відреагували на цей факт і запустили флешмоб #держкоштинедляобраних в соцмережі Facebook: Марина Онуфрик «Можна довго і нудно вести суперечки, битися в груди про винятковість, унікальність і потрібність саме цих 4-х ГО, але камон – давайте зустрінемося на конкурсі». Юлія Ресенчук, БФ «Асоціація інклюзивної країни», також відзначає неправомірність дій Міністерства соціальної політики і вважає, що в цьому процесі було «пролобійовано інтереси окремої вузької групи «привілейованих» громадських організацій». Володимир Пиріг, випусковий редактор «Zaxid.net», наголошує на невиконанні низки обов'язків УТОС та підтримує лише справедливий поділ коштів між усіма громадськими об'єднаннями для людей з інвалідністю в Україні. Дмитро Щebetюк та Доступно.UA підкреслюють корупційну складову даного прецеденту: «Вони легко зроблять потрібний дзвінок, увійдуть до потрібного кабінету. ... А після в бюджеті знову з'явиться магічний рядок: з легкої руки віддаємо 54 із 66 мільйонів...». На підтримку флешмобу виступило дуже багато людей, які поширювали цю інформацію. Громадські організації об'єдналися проти непрозорого розподілу державних коштів кільком громадським об'єднанням і вимагали запровадити конкурс. Наслідком цього руху стало запровадження електронного конкурсу з визначення програм, які розробили громадські об'єднання людей з інвалідністю, для реалізації яких виділяється фінансова підтримка на 2022 рік. І, незважаючи на те, що все одно там присутні інші корупційні проблеми (за словами В. Пчолкіна), підхід змінено незворотно.

Флешмоб організували безпосередньо в соцмережі, лише деякі медіа висвітлювали цей процес, переважно правової спрямованості. Так, до прикладу, на сайті Центру прав людини «Zміна» журналісти, посилаючись на сторінку «Разом проти корупції», повідомили про скасування норм, за якими чотири організації без конкурсу окремим рядком отримують 80% державного фінансування. Надалі на конкурсній основі усі організації будуть презентувати свої ідеї, проекти та прозоро визначатимуть переможців. Але активісти до кінця не впевнені, що «скасування окремого рядка про виділення більшої частини коштів лише чотирьом організаціям у 2020 році не означає, що такий рядок не з'явиться в бюджеті на наступний рік» (Рада скасувала монополію на держфінансування низки організацій, що допомагали людям з інвалідністю). Цю проблему активно порушували на сайті ГО «Fight for Right», наголошуючи на тому, що державні кошти належать усім, а не лише обраним. На сайті «Реанімаційний пакет реформ» було оголошено про е-конкурс проектів громадських об'єднань людей з інвалідністю. Відповідно, розширення цих можливостей стало можливим завдяки активній діяльності людей з інвалідністю та просуванню їхніх вимог у соціальних мережах та ЗМІ.

В ефірі «Громадського радіо» у контексті нагородження Національною правозахисною премією голови ГО «Fight for Right» Юлії Сачук було озвучено її заслуги: «організувала адвокаційну кампанію #держкоштинедляобраних – завдяки кампанії в Україні вперше близько 20% бюджетних коштів за статтею «фінансування

громадських організацій осіб з інвалідністю» переспрямували на відкритий конкурс» (Національну правозахисну премію отримали двоє українських правозахисників). Аналогічна інформація була опублікована на сайті «Юридичного Вісника України».

Після цих подій ініціативні громадські організації об'єдналися в спілку з метою захисту інтересів осіб з інвалідністю, зокрема адвокація законодавчих змін. На сьогодні до неї входять 6 організацій, які тривалий час працюють у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю, які називають себе «новим поколінням професійних та незалежних лідерів й об'єдналися задля того, щоб змінити правила гри в українському суспільстві, подолати споживчу домінанту та досягти активного залучення людей з інвалідністю в процес реалізації власних прав і свобод», спрямовані на те, щоб контролювати та стимулювати громадські організації працювати в інтересах людей з інвалідністю. До її складу входять: ГО «Родина для осіб з інвалідністю» – надання соціальних та розвиткових послуг дітям та молоді, що мають інвалідність, ГО «Бачити серцем» – допомога в соціалізації дітей та молоді з інвалідністю, ГО «Громадська альтернатива» – просування цінностей інклюзії та протидія дискримінації, «Група активної реабілітації» – підготовка до самостійного життя людей з травмами спинного мозку та захист їхніх прав, «Відчуй» – соціальна адаптація людей з порушенням слуху, БФ «АІК» – втілення ідей інклюзії та представлення інтересів людей з інвалідністю.

Великого розголосу набув Закон України «Про освіту», а саме про інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами. Стаття 20 Закону передбачає, що «інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. ... У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти утворює інклюзивний клас та/або групу в обов'язковому порядку» (Закон України «Про освіту»). Навчання має здійснюватися командою психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами. Відповідно, особисто поруч біля кожної дитини має бути асистент вчителя. За частиною сьомою Статті 26. «Інклюзивне навчання» Закону України «Про повну загальну середню освіту», «В освітньому процесі соціальні потреби учнів з особливими освітніми потребами забезпечуються асистентом учня – соціальним робітником, одним із батьків учня або уповноваженою ними особою» (Закон України «Про повну загальну середню освіту»). Прийняття відповідних законів викликало багато питань як з боку батьків, так і адміністрації. Остання не має особливого бажання забезпечувати цей процес, батьки здорових дітей не завжди сприймають той факт, що у класі з їхньою дитиною навчатиметься дитина з інвалідністю, батьки дітей з інвалідністю розуміють свої права і намагаються усіма силами соціалізувати своїх дітей. Власне, те, що має бути забезпечене за законом, не завжди відповідає дійсності.

Наталія Морозька коментує на своїй сторінці «161 дитині з інвалідністю в Києві Київська міська державна адміністрація не може забезпечити супровід в інклюзивному навчанні. Причини дві: 1) Міністерство соціальної політики не затвердило державний стандарт надання цієї послуги; 2) конкурси для надання цієї послуги двічі не відбулися у зв'язку... з відсутністю конкурсних пропозицій. Ні! Це – не нічне жахіття. Це – тези листа Департаменту соціальної політики КМДА, який я отримала у відповідь на запит щодо умов отримання супроводу в інклюзивному навчанні як базової соціальної послуги. БАЗОВОЇ. Тобто такої, яка складає основу забезпечення соціалізації людей з інвалідністю!». Авторка впевнена, що більшість дітей продовжують навчатися у спецшколах або вдома. Саме відсутність затвердженого державного стандарту надання базової соціальної послуги викликає у Наталії підозру, що «Мінсоц «забиває» на майбутній капітал нашої держави. Адже соціалізовані діти стають активною частиною економічного життя суспільства». Про цю проблему повідомила і Юлія Мостовенко, яка має дитину з інвалідністю, у коментарі: «Мою дитину не може прийняти садочок за місцем прописки «бо у них не було, немає і не буде» умов для перебування дитини з комплексними порушеннями. Навіть попри мою готовність бути асистентом дитини. Таки писатиму звернення і з його приводу. Дякую, що нагадали про ще одну дискримінуючу біль дітей з інвалідністю».

Уляна Пчолкіна разом з Онуфрик Маріанною та іншими намагаються контролювати та відстоювати права дітей з інвалідністю. Так, на позицію МОН в особі С. Шкарлета: «діти з сліпотою, глухотою, інтелектуальними порушеннями та складними (комбінованими) порушеннями розвитку мають отримувати високоспеціалізовані освітні послуги в закладах, де сконцентровані відповідні фахівці, освітнє середовище і матеріально-технічна база, тобто в профільних спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах» вони відреагували жорстко, вважають це дискримінацією або підбурюванням до дискримінації, оскільки уся законодавча база як України, так і ООН спрямована на те, щоб діти з інвалідністю максимально були включеними в соціум, і такий бар'єр, як навчання в спецзакладах, має бути подолано відповідно до розпорядження КМУ «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року». Після поширення цієї інформації в соцмережі проблему було також порушено на декількох інформаційних ресурсах: «Нова Українська школа», де активісти пропонують провести моніторинг щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні та з'ясувати причини, які гальмують розвиток цієї реформи; «Освіта24». На сайті «Громадського радіо» та «Дзеркало тижня» також опублікували підтримку батькам дітей з особливими освітніми потребами і хоча відкритої відповіді на це питання від С. Шкарлета не було, у його звіті за 2021 рік вказано ключові напрямки, за якими буде працювати МОН. Серед них також підвищення якості інклюзивної освіти, що свідчить все-таки про позитивні перспективи розвитку ІО.

У будь-якому разі вважаємо, що оприлюднення повідомлень уже є дієвим, навіть якщо жодних змін після нього не відбулося: аудиторія почула, ЗМІ поширили, відповідно, ця проблема вже знаходиться на обліку, її автори не відступлять від своєї позиції і триматимуть на контролі до потрібного моменту. Таким чином,

можемо відзначити дієвість соціальних мереж, а також засобів масової інформації, за допомогою яких можливим є контроль щодо виконання законів, що стосуються людей з інвалідністю. Саме публічний тиск робить ці зрушення помітними: виконавча влада внаслідок критики своїх дій визнає помилки і шукає шляхи їхнього вирішення. Завдяки соціальним мережам люди з інвалідністю стали більш активними, їх почали помічати і навіть почали задіювати у ролі експертів (хоча це відбувається нечасто). Активними діями, які борються за права людей з інвалідністю, є або люди, які мають інвалідність, або ті, які мають близьких та рідних з інвалідністю і постійно стикаються з несправедливістю та порушенням прав цієї категорії населення: О. Стадниченко, В. та У. Пчолкіни, М. Онуфрик, Ю. Сачук, Н. Мороцька, О. Коваль, Н. Мостовенко та багато інших. Поява їхніх постів демонструє думку великої суспільної групи та має беззаперечну публічну підтримку, на яку звертають увагу органи влади, тобто їх почали чути, помічати, що становить позитивну тенденцію у ставленні до людей з інвалідністю.

Список використаних джерел:

- 12 зауважень Комітету ООН щодо реалізації Україною Конвенції про права людей з інвалідністю. *Права людини*. <http://prava-lyudyny.org/12-zauvazhen-komitetu-oon-shhodo-realizatsiyi-ukrayinoyu-konventsii-pro-prava-lyudej-z-invalidnistyu/>
- Біля ЦУМу відкрили оновлений підземний перехід. *Хмарочос*. 2020. <https://hmarochos.kiev.ua/2020/10/16/bilya-tsumu-vidkryly-pidzemnyj-perehid/>
- Віталій Кличко: «Новий трамвай «Електрон» вийде на лінію швидкісного трамвая». *Печерська районна в місті Києві державна адміністрація*. 2015. <https://pechersk.kyivcity.gov.ua/news/7041.html>
- Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. С. 380.
- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». *Верховна Рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12#Text>
- Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Закони. Освіта.ua*. <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». *Верховна Рада України. Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
- Лаврик О. Основи журналістики: Навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності «Журналістика». Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 73 с.
- Михайлин І. Основи журналістики. Підручник. 5-те вид перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2011. 496 с.
- Морозова Х. Металлолом по цене современного трамвая. Что Кличко закупит для Киева. *НВ*. 2015. <https://nv.ua/ukr/opinion/-56286.html>
- Наземний перехід біля ЦУМу знову планують прибрати, щойно відкриють підземний. *Хмарочос*. 2019. <https://hmarochos.kiev.ua/2019/11/19/nazemnyj-perehid-bilya-tsumu-znovu-planuyut-prybraty-shhojno-vidkryut-pidzemnyj/>
- Національну правозахисну премію отримали двоє українських правозахисників. *Громадське радіо*. 2020. <https://hromadske.radio/news/2020/12/10/natsional-nu-pravozakhysnu-premiiu-otrymaly-dvoie-ukrains-kykh-pravozakhysnykiv>
- Перша леді Олена Зеленська презентувала «Довідник безбар'єрності». *Міністерство розвитку громад та територій України*. 2021. <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/bezbaryernist/nacjonalna-strategiya-zi-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini/aktualni-materialy/persha-ledi-olena-zelenska-prezentuvala-dovidnyk-bezbaryernosti-2/>
- Підземний перехід на перетині вулиць Хрещатик та Богдана Хмельницького буде введений в експлуатацію на початку лютого – Микола Поворозник. *Офіційний портал Києва*. 2019. https://kyivcity.gov.ua/news/pidzemnyj_perehid_na_peretini_vulits_khreschatik_ta_bogdana_khmelnitskogo_bude_vvedeniy_v_ekspluatatsiyu_na_pochatku_lyutogo_mikola_povoroznik/
- Рада скасувала монополію на держфінансування низки організацій, що допомагали людям з інвалідністю. *Zmina*. 2020. <https://zmina.info/news/rada-skasovala-monopoliyu-na-derzhfnasuvannya-nyzky-organizacij-shho-dopomagaly-lyudyam-z-invalidnistyu/>

References:

- 12 zauvazhen Komitetu OON shhodo realizatsii Ukrainoiu Konventsii pro prava liudei z invalidnistiu [12 observations of the UN Committee on the implementation by Ukraine of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. *Prava liudyny*. Retrieved from <http://prava-lyudyny.org/12-zauvazhen-komitetu-oon-shhodo-realizatsiyi-ukrayinoyu-konventsii-pro-prava-lyudej-z-invalidnistyu/> [in Ukrainian].
- Bilia TsUMu vidkryly onovleni pidzemni perekhid [A renovated underpass was opened near TSUM]. *Khmarochos*. 2020. Retrieved from <https://hmarochos.kiev.ua/2020/10/16/bilya-tsumu-vidkryly-pidzemnyj-perehid/> [in Ukrainian].
- Vitalii Klychko: «Novyi tramvai «Elektron» vyide na liniu shvydkisnoho tramvaiu» [Vitali Klitschko: «The new Electron tram will enter the high-speed tram line»]. *Pecherska raionna v misti Kyievi derzhavna administratsiia*. 2015. Retrieved from <https://pechersk.kyivcity.gov.ua/news/7041.html> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine On Education. (2017, № 38–39). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, p. 380 2017 [in Ukrainian].
- Law of Ukraine On the Fundamentals of Social Protection of Persons with Disabilities in Ukraine. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12#Text> [in Ukrainian].
- Law of Ukraine On Complete General Secondary Education. *Zakony. Osvita.ua*. Retrieved from <https://osvita.ua/legislation/law/2232/> [in Ukrainian].

7. Law of Ukraine On Regulation of Urban Development. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> [in Ukrainian].
8. Lavryk, O. (2010). *Osnovy zhurnalistyky: Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv zi spetsialnosti «Zhurnalistyka»* [Fundamentals of Journalism: Study guide for students majoring in Journalism]. Kh.: KhNU im. V. N. Karazina [in Ukrainian].
9. Mykhailyn, I. (2011). *Osnovy zhurnalistyky. Pidruchnyk. 5-te vyd pererob. ta dop.* [Fundamentals of journalism. Textbook. 5th edition revised and supplemented]. K.: Tsentru uchbovoi literatury [in Ukrainian].
10. Morozova, Kh. (2015). *Metallolom po tsene soremennoho tramvaia. Chto Klychko zakupyt dlia Kyeva* [Scrap metal for the price of a modern streetcar]. *NV*. <https://nv.ua/ukr/opinion/-56286.html> [in Ukrainian].
11. *Nazemnyi perekhid bilia TsUMu znovu planuiut prybraty, shchoino vidkryiut pidzemnyi* [The above-ground crossing near TSUM is planned to be removed again as soon as the underground crossing is opened]. *Khmarochos*. 2019. Retrieved from <https://hmarochos.kiev.ua/2019/11/19/nazemnyj-perehid-bilya-tsumu-znovu-planuyut-prybraty-shhojno-vidkryiut-pidzemnyj/> [in Ukrainian].
12. *Natsionalnu pravozakhysnu premiiu otrymaly dvoie ukrainskykh pravozakhysnykiv* [Two Ukrainian human rights activists received the National Human Rights Award]. *Hromadske radio*. 2020. Retrieved from <https://hromadske.radio/news/2020/12/10/natsional-nu-pravozakhysnu-premiiu-otrymaly-dvoie-ukrains-kykh-pravozakhysnykiv> [in Ukrainian].
13. *Persha ledi Olena Zelenska prezentovala «Dovidnyk bezbariernosti»* [First Lady Olena Zelenska presented the Barrier-Free Handbook]. *Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy*. 2021. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/bezbaryernist/nacjonalna-strategiya-zi-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini/aktualni-materialy/persha-ledi-olena-zelenska-prezentovala-dovidnyk-bezbaryernosti-2/> [in Ukrainian].
14. *Pidzemnyi perekhid na peretyni vulyts Khreshchatyk ta Bohdana Khmelnytskoho bude vvedenyi v ekspluatatsiiu na pochatku liutoho – Mykola Povoroznyk* [Underpass at the intersection of Khreshchatyk and Bohdan Khmelnytsky streets will be put into operation in early February – Mykola Povoroznyk]. *Ofitsiinyi portal Kyieva*. 2019. Retrieved from https://kyivcity.gov.ua/news/pidzemnyj_perekhid_na_peretyni_vulits_khreshchatik_ta_bogdana_khmelnytskoho_bude_vvedenyi_v_ekspluatatsiyu_na_pochatku_lyutogo_mikola_povoroznyk/ [in Ukrainian].
15. *Rada skasovala monopoliiu na derzhfinansuvannia nyzky orhanizatsii, shcho dopomahaly liudiam z invalidnistiu* [The Rada abolished the monopoly on state funding for a number of organizations that helped people with disabilities]. *Zmina*. 2020. Retrieved from <https://zmina.info/news/rada-skasovala-monopoliiu-na-derzhfinansuvannya-nyzky-organizacij-shho-dopomagaly-lyudyam-z-invalidnistiu/> [in Ukrainian].